

Галина Ярманова

Право на вибір: вплив релігійних правих на репродуктивну політику в Україні

Посилення впливу релігії на репродуктивні права жінок за останні роки відображає загальну тенденцію клерикалізації держави та посилення впливу праворадикальних та релігійних угруповань на державну політику. В цьому розділі мене цікавить діяльність організацій проти вибору жінки (античойс або так званого про-лайф руху, руху «за життя») за останні кілька років, їхній зв'язок з державними інституціями та політичними силами в Україні та міжнародними античойс-організаціями. Я розпочну з опису ситуації з репродуктивними та сексуальними правами і здоров'ям в Україні, розгляну методи діяльності античойс-ініціатив та спробую дослідити, які дискурсивні засоби релігійні праві використовують у своїй риторіці, яким чином вони конструюють категорії «жінка», «аборт», «вибір» та ін.

Я використовуватиму термін «релігійні праві» на позначення християнських політичних угруповань, що характеризуються сильною підтримкою консервативної політики та домагаються впровадження власної інтерпре-

1. Sociology: Understanding a Diverse Society / Margaret L. Anderson, Howard F. Taylor. – 4th ed. Belmont, Calif.: Thomson, Wadsworth, 2008. – 691 p. P. 470.

2. Sally K. Gallagher, Evangelical Identity and Gendered Family Life. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 2003.

тації християнського вчення до державного регулювання. Як зазначають соціологи Маргарет Андерсон та Говард Тейлор, консервативний християнський рух підживлює антиабортний активізм, докладає зусиль для впровадження релігійних курсів у школах (в Україні це уроки з «Основ християнської етики») та підтримує «про-сімейну» політику, що передбачає низку консервативних цінностей¹. Дослідниця Салі Галлахер зауважує, що релігійні праві вважають зміну ролі жінки в суспільстві загрозливою для традиційних «сімейних цінностей», оскільки вона підважує те, що вони називають «природним порядком» розподілу ролей між жінками та чоловіками². Я розгляну ті релігійні праві організації та групи, для яких основною є саме античойс-діяльність, направлена проти права жінки вирішувати щодо себе, свого тіла та репродукції.

Репродуктивні та сексуальні права і здоров'я в Україні

Україна пройшла шлях надання послуг з абортів – від повної заборони до легалізації процедури переривання вагітності. Основною причиною легалізації абортів після законодавчої заборони, що діяла з 1936 до 1954 року, був високий рівень жіночої смертності, пов'язаної із кримінальними абортами. Легалізація абортів сприяла зменшенню кількості кримінальних абортів і забезпечила доступ до медичної допомоги під час переривання вагітності. У кінці 80-х – напочатку 90-х років кількість абортів щороку зростала і складала 1 млн. випадків на рік, що в 15 разів перевищувало аналогічний показник у країнах Європи. Але незважаючи на наявний доступ до медичної допомоги, продовжувалась реєстрація кримінальних і позалікарняних абортів. Щорічно від причин, зумовлених такими абортами, помирали 30 жінок.

Причиною широкого поширення абортів була відсутність національної політики профілактики абортів, обмежений доступ до переривання небажаної вагітності ра-

зом із недостатнім інформуванням і доступом до засобів контрацепції. Аборт в Україні лишався основним методом регулювання народжуваності. Однак з 1991 року в Україні відбулися суттєві прогресивні зміни в охороні репродуктивного здоров'я. Новостворена система планування сім'ї підвищила рівень використання контрацепції, що й знизило рівень абортів¹.

Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я України, за останні десять років кількість абортів в Україні зменшилася в 6 разів: з 1 млн. в 90-х роках до 156 193 абортів у 2011 р. Стабільне зниження кількості абортів дозволило Україні переміститися в рейтингу країн світу зі списку країн із високим рівнем поширення абортів до списку країн середнього рівняⁱⁱ.

Аборт на вимогу є легальним до 12 тижнів вагітності; з 12 до 22 тижнів зробити легальний аборт можна лише за наявності соціальних чи медичних показань. У 2006 році перелік соціальних показань для здійснення абортів у разі терміну більше 12 тижнів було значно скорочено, що призвело до стрімкого зростання рівня позалікарняних абортів (аборти за межами клініки, які не визначені як кримінальні, тому що жінка не реєструвала свою вагітність у клініці) – від 4-8% у 1990-х до 19% у 2011 роціⁱⁱⁱ.

Утім, доступ до абортів не є універсальним по всій Україні. Більшість приватних клінік, які надають послуги з планування сім'ї, знаходяться в міській місцевості. Жінки з селищ обмежені в доступі через необхідність часових і матеріальних витрат для поїздки за послугами з планування сім'ї або абортів. Доступність послуг з абортів також може знижуватися у зв'язку з великою кількістю обстежень, фінансовими труднощами чи некомпетентністю медперсоналу.

У сфері контрацепції в Україні є широкий асортимент контрацептивних засобів: оральні контрацептиви, внутрішньоматкові контрацептиви (ВМК), презервативи, ін'єкційні гормональні засоби, сперміциди, а також засоби

жіночої/чоловічої стерилізації. Втім, у містах асортимент засобів контрацепції значно ширший, аніж у сільській місцевості. Згідно зі стратегічною оцінкою МОЗ та ВООЗ, міське населення віддає перевагу сучасним методам контрацепції: комбіновані оральні контрацептиви, презервативи, ВМК, інші методи гормональної контрацепції. Сільське населення переважно використовує традиційні методи переривання статевого акту, а з сучасних методів – ВМК.

Одним із основних факторів, які зумовлюють невикористання сучасних засобів контрацепції, є їхня фінансова мало- чи недоступність. Презервативи коштують в середньому 8 грн./1 шт., оральні контрацептиви – 150 грн./1 місяць, постинор (екстрена контрацепція) – 70 грн./1 таблетка, ВМК – 70 грн. Зважаючи на те, що офіційний прожитковий мінімум на 1 жовтня 2012 складав 1060 грн., а мінімальна зарплата – 1118 грн., очевидно, що значній кількості людей контрацепція може бути просто «не по кишені». Доступ до контрацептивів ускладнений для молоді та соціально незахищених груп. Обмежений доступ до контрацептивів для підлітків викликаний матеріальною залежністю від батьків, відсутністю дружнього підходу до підлітків у районних кабінетах клінік, порушення принципу конфіденційності медичним персоналом.

Згідно зі стратегічною оцінкою МОЗ та ВООЗ, більшість штучних абортів в Україні здійснюється методом вискоблювання матки (кюретаж) та електричною вакуум-аспірацією. Поширення медикаментозних абортів є недостатнім. Незважаючи на значний досвід впровадження апаратної вакуум-аспірації як найбільш обережного методу абортів, в Україні найчастіше застосовується метод кюретажа, що пов'язаний із найбільшими ризиками постабортних ускладнень. Рівень використання методу вакуумної аспірації під час переривання вагітності у підлітків нижчий, а медикаментозний аборт в цій групі майже не застосовується. Електрична вакуум-аспірація нерідко здійснюється з порушеннями процедур. Більшість лікарів не володіють

методом мануальної вакуумної аспірації. Метод кюретажу матки використовується майже всюди як пріоритетний метод абортів на терміні після 5 тижнів. Медикаментозний аборт є важкодоступним і дорогим (750-1500 грн.).

Контроль за виконанням національних стандартів і протоколів також часто недостатній: жінки не можуть елементарно вибрати метод процедури, медперсонал порушує їхнє право на конфіденційність тощо. Щодо якості консультування, то нерідко жінок недостатньо інформують з питань абортів, а також про методи знеболювання чи потенційні ускладнення. Жінкам не дають можливість інформованого вибору методу абортів чи типу знеболювального, особливо в державних медичних установах. Нерідко обладнання, яким здійснюються аборти, є застарілим.

Відтак, можна констатувати, що існує ціла низка проблем, пов'язаних із репродуктивними та сексуальними правами і здоров'ям жінок в Україні: відсутність систематичної сексуальної освіти в школах, недоступність чи малодоступність контрацептивів для окремих груп, введення обмежень у доступі до абортів після 12 тижнів за соціальними показаннями, використання застарілих методів процедури абортів тощо. При цьому новою загрозою для реалізації сексуальних і репродуктивних прав жінок є релігійні права, що виступають проти права жінки на вибір.

Діяльність античойс-ініціатив в Україні

Діяльність античойс-ініціатив в Україні значно посилилася за останні кілька років. Різного ґатунку ініціативи релігійних правих, направлені проти репродуктивних прав жінок, можна спостерігати майже в усіх регіонах країни. Важко визначити точну кількість античойс-організацій та груп, які наразі ведуть свою діяльність, перш за все, через те, що межі між античойс та консервативними релігійними групами можуть бути нечіткими (скажімо, чи записувати в античойс ті ініціативи, що пропагують «природні мето-

ди планування сім'ї?»). Крім того, частину античойс-груп становлять сільські чи парафіяльні ініціативи, які складно підрахувати. В своєму аналізі я буду зважати, перш за все, на ті організації та групи, що прямо визначають себе як античойс — тобто називають себе «рухом за життя» чи «про-лайф» (я використовую означення «античойс», оскільки цим групам не йдеться про життя — засадничим для них є заперечення права жінки на вибір), а також ті організації, що асоціюються з ними.

Античойс-ініціативи

Більшість античойс-активностей проводять незареєстровані ініціативи, нерідко за підтримки та за участі християнських церков різних деномінацій. Найбільш видимими серед них є кілька — це, перш за все, зареєстровані організації, що мають низку проектів проти права на вибір. До них належать Всеукраїнський благодійний фонд «За гідність людини», міжнародний благодійний фонд «Дар життя», громадська організація «Збережи життя», ініціатива Рух «За життя!» та «Спаси и сохрани».

Благодійний фонд «За гідність людини» розпочав свою діяльність у 1993 році як недержавна місцева благодійна організація, а в 2000-му розширив свій статус до всеукраїнського. Свою мету фонд визначає як «здійснення благодійної діяльності, спрямованої на захист гідності людського життя з миті зачаття до природної смерті». Згідно з офіційним сайтом, «За гідність людини» має своїх представниць у 16 містах України (переважно, у Західній та Центральній Україні). Фонд здійснює просвітницьку діяльність у школах та вишах, в лікарнях та жіночих консультаціях, займається видавництвом античойс-матеріалів. Окрім антиабортної тематики, він також пропагує природні методи планування сім'ї та відповідальне батьківство й материнство. Фонд виступає проти штучного запліднення, оскільки воно передбачає утворення певної кількості ембріонів, які не будуть підживлені та виношені. Офіційними партнерами фонду зазначені впливові міжна-

родні античойс-організації Human Life International (світова та польська) та Fertility Education & Training.

Очілниця фонду «За гідність людини» Євгенія Самборська виступає на численних заходах та акціях інших античойс-ініціатив. Вартою уваги є участь фонду в ініціативі «Від океану до океану» — автопробігу «на захист людського життя, сім'ї та збереження сімейних цінностей» із православною іконою, що розпочався в червні 2012 року у Владивостоці, пройшов через Київ у липні та планує завершитися в Португалії. Девізом акції, благословенної головою Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП) та митрополитами й архієпископами православних церков Білорусі, Литви та Росії, є «Стоп аборт». У містах, де проїжджає ікона, проводиться хресна хода проти абортів^{iv}.

На всеукраїнському рівні також працює **міжнародний благодійний фонд «Дар життя»**, який розпочав роботу як «Медична клініка на колесах» у 1992 році з надання медичної допомоги, перш за все, тим, хто зазнали впливу ядерної катастрофи в Чорнобилі. Однак, останніми роками головна діяльність фонду направлена проти абортів. Фонд прямо пов'язаний із Українською Лютеранською Церквою та має фінансування від місійного товариства «Думки про віру» Євангельського Лютеранського Синоду штату Вісконсін і приватних осіб з української діаспори з США. У складі фонду працюють п'ять консультаційних центрів «За життя»: у Тернополі, Севастополі, Кременчуці та два в Києві — які проводять консультації для вагітних жінок і тести на вагітність, а також відвідують громадські установи та освітні заклади з лекціями і презентаціями проти абортів. Згідно з фейсбук-сторінкою фонду, мета організації — «донести до людей правду про те, як починається та розвивається дитина в лоні матері, правду про аборти та їх наслідки».

Громадська організація «Збережи життя», зареєстрована з 2010 року в Києві, займається подібною

діяльністю: проводить семінари, лекції проти абортів в лікарнях, школах та училищах, розповсюджує буклети та іншу агітлітературу про «жахливі наслідки абортів», працює з медіями. Важливими напрямками діяльності є обмін досвідом та співпраця з іншими античойс та релігійними організаціями. Частина заходів відбувається за сприяння та підтримки Української Автокефальної Церкви Канонічної та благоїдній християнської організації «АСЕТ» (в т. ч. семінари про утримання та вірність подружніх пар як засоби профілактики ВІЛ/СНІДу).

«Збережи життя» прямо заявляє на своєму сайті про свою націленість на законодавчі зміни: програма організації включає вивчення законодавчої бази, підготовку законопроектів про заборону абортів, проведення вуличних акцій по збору підписів проти абортів та звернення до чільників української влади з вимогами заборонити аборти в Україні. Зважаючи на таку націленість на лобювання консервативних законодавчих ініціатив, не дивно, що ГО «Збережи життя» тісно співпрацює з «про-сімейними» ініціативами релігійних правих, які виступають проти впровадження ювенальної юстиції та за законодавчу заборону т. зв. «гомосексуальної пропаганди». Значна частина офіційного веб-сайту наповнена перепостами з гомофобних інтернет-ресурсів, перш за все, з сайтів ГО «Любов проти гомосексуалізму» та «Всі разом!» із вимогою криміналізувати «пропаганду гомосексуалізму»^{vi}. За іронією, логотипом організації є веселка, на тлі якої лелека несе дитину.

Вуличними акціями також активно займалася **ініціатива «Рух “За життя!”»**, офіційно проголошена в Рівному в листопаді 2006 року. Її засновниками виступили православний диякон Віталій Поровчук та ГО «Рівненський прес-клуб». Ініціатива об'єднала низку церков та організацій правого спрямування: Рівненське православне молодіжне Свято-Софіївське Братство, Благоїдну місію «Православне діло», незалежні православні парафії в області та місцеве представництво скаутської організації «Пласт». Ініціатива так само проводила заняття у школах

та вишах, демонструвала «науково-просвітницькі» фільми про аборти, організовувала «молитовно-просвітницькі» молебні та «правозахисні» акції, виробляла та поширювала агітматеріали — «правдиву інформацію про розвиток людини, аборт і його наслідки, стосунки між чоловіком та жінкою, про християнську любов та закони людського життя». Вебсайт ініціативи активно поповнювався з 2008 по 2011 роки, переважно новинами про власні та інші античойс-акції та заходи, а також антиабортними агітматеріалами^{vii}.

Ще однією античойс-ініціативою, зокрема активною онлайн, є **ініціатива «Православное движение “Спаси и сохрани” — за сохранение семьи и спасение жизни нерожденных детей»** та її веб-портал spasi.in.ua. Портал регулярно оновлюється, моніторить діяльність інших ініціатив, надає інформацію про численні заходи, розміщує агітаційні матеріали, переклади англочи російськомовної літератури, аудіо-, відео-матеріали, постери та графічні зображення. Ініціатива «Спаси и сохрани» сформувалася в 2003 році за підтримки БО «Діаконія» та схвалення головою УПЦ МП як «суспільний рух “За життя”», а пізніше була переіменована в нинішню конфігурацію. Згідно з інформацією на сайті, ініціатива об'єднує прихильників із Києва та багатьох інших міст України. «Спаси и сохрани» виступає за «безусловную ценность каждой человеческой жизни с момента зачатия и до физической смерти», «защиту семьи от любых разрушительных факторов», «возрождение нравственного отношения к семейной жизни» та «объявляет войну абортам».

Окремої уваги заслуговують **«про-сімейні» релігійно-консервативні організації**. Вони теж відмовляють жінкам у праві на вибір, однак для них обмеження репродуктивних прав (так само як і сексуальних, перш за все, прав ЛГБТ-спільноти) є не центральною, а допоміжною темою у боротьбі за захист традиційних «сімейних цінностей». Ці «про-сімейні» організації визначають аборти, разом з іншими соціально-економічними питаннями,

як негативні наслідки «моральної кризи» суспільства. Повернення до жорсткого розподілу традиційних гендерних ролей, за їхньою логікою, дозволить укріпити «традиційну сім'ю», відновити «природну» ієрархію між статями і повернути суспільству буцімто втрачену моральність.

До організацій та угруповань такого спрямування можна віднести «Батьківський комітет України», «Спільку молодих християн України», БФ «Сім'я», ГО «Любов проти гомосексуалізму», «Всі разом!» та низку інших. Пріоритетом діяльності цих організацій є пошук механізмів впливу на державне регулювання та просування консервативної «про-сімейної» політики. Саме в цій площині вони знаходять точки перетину з античойс-групами: організація заходів з широким спектром релігійних правих груп, з одного боку, та державних установ, з іншого, дозволяє поставити на порядок денний цілу низку консервативних ініціатив (як-от, обмеження репродуктивних прав жінок, інституціоналізацію гомофобії, атаки на впровадження системи ювенальної юстиції) під єдиним прапором «захисту традиційної сім'ї». Така співпраця між «про-сімейними», гомофобними та античойс-організаціями є взаємовигідною для всіх сторін.

Форми діяльності

Однак, доцільнішим за складання вичерпного переліку організацій видається аналіз видимої античойс-діяльності в Україні, основними формами якої є вуличні акції та пікети клінік; консультування жінок, що хочуть зробити аборт; інформаційно-освітні заходи, конференції та виставки; лобіювання обмеження доступу чи заборони абортів та низка інших.

Протягом останніх кількох років **вуличні (молитовні) акції проти абортів** проводяться в декількох містах України за підтримки християнських церков різних деномінацій. Зазвичай ці акції приурочують до «особливих дат» — до загальних (Міжнародний день захисту дітей, День знань 1 вересня) чи до специфічно античойс-

приводів: День пам'яті абортованих дітей чи День молитви за ненароджених дітей. Наведу кілька прикладів таких акцій за останні три роки.

У березні 2010 року у Львові відбулася «Хресна дорога ненародженої дитини», організована Товариством «Рух за життя» спільно з святоюрською молоддю за підтримки УГКЦ у т.зв. День пам'яті абортованих дітей, що був затверджений «Програмою протидії абортам в Україні» УГКЦ у 2009 році. Акція продовжилася програмою «Вплив абортів на суспільство», в рамках якої відбувся перегляд відеофільмів та обговорення^{viii}.

У червні 2011 року в Донецьку відбулася міжконфесійна «святова хресна хода проти абортів», приурочена до Міжнародного Дня захисту дітей. Акцію, яку кілька років поспіль організовує християнська церква «Слово життя» м. Донецька Української Християнської Євангельської Церкви, цього разу підтримали ієрархи і парафіяни Української православної церкви Київського патріархату та УГКЦ. Один із доповідачів, канцлер Донецько-Харківського екзархату УГКЦ о. Василь свою стурбованість питанням абортів пояснив «шкурним інтересом»: «Якщо немає на-роджуваності – немає життя, немає здоров'я ні духовного, ні фізичного, ні економіки, науки та сільського господарства, немає і священників. Ми – за життя!» (курсив авторський)^{ix}.

Однією з довготривалих акцій стала антиабортна хресна хода «За спасіння ненароджених дітей та збереження сімейних цінностей» за підтримки УПЦ МП. В серпні 2012 року вірянки, очолювані священниками, вирушили пішки з Луганської області і майже через місяць дісталися Києва, де влаштували молитовну акцію біля метро Бориспільська. Запланований подальший маршрут включав Західну та Південну Україну*. Вочевидь, через виснажливість такої акції, сюжет про цю тривалу ходу потрапив на один із провідних національних телеканалів^{xi}, хоча зазвичай антиабортні акції висвітлюються радше в місцевих медіях та на інтернет-ресурсах.

Інша довготривала, вже міжнародна акція проти абортів була проведена активістами міжнародної ініціативи «Воїни життя» — велопробіг зі Львова до Києва, протягом якого пікетували державні установи у Львові, Рівному, Житомирі та місцеві пологові будинки, і завершили пікетуванням Верховної Ради. Головна мета акції — «закликати жінок народжувати, а українську владу підтримати законопроект щодо заборони абортів». Захід також супроводжувався збором підписів за антиабортний законопроект^{xii}. Анонімна ініціатива «Воїни життя» має досить розвинутий російськомовний античойс-портал і, відповідно до своєї мілітаристської назви, проводить достатньо агресивну політику: активісти пікетують клініки та займаються цькуванням пацієнток та лікарів, залучають емоційно насажену мову про аборт як «убивство», «страху», «геноцид» та ін., використовують постери, що зображують щось, що, як нас намагаються переконати, є абортівним зародком — тобто займаються, за їхнім власним визначенням, «жорстким пролайфом». Група співпрацює з америкаським Центром біоетичних реформ (Center for Bio-Ethical Reform) та долучається до їхніх серій пікетів, організованих одночасно в різних частинах світу^{xiii}.

Загалом, навіть ті акції, що позиціонуються як «хресна хода», по суті нерідко перетворюються на **пікетування медичних закладів**. Так, 14 жовтня 2010 року Товариство «Рух за життя» за підтримки УГКЦ провело «молитовно-просвітницьку акцію “Покров Богородиці над ненародженими”». Акція розпочалася роздачею листівок «За життя», продовжилася молитовним чужанням у гінекологічному відділенні міської лікарні (в прийомний день), демонстрацією фільму про розвиток зародку протягом вагітності та завершилася вечірніми промовама і концертом^{xiv}. У постскрипті до статті про акцію зазначається, що протягом 4-годинного «чужання» під лікарнею у відділенні було зроблено принаймні два аборти, що, вірогідно, свідчить про порушення права на конфіденційність пацієнток лікарні та можливий тиск з боку противників абортів.

З 2010 по 2012 роки в Мукачеві у Міжнародний день захисту дітей протиабортну молитовну акцію «на захист життя до зачаття та в утробі матері» організують священники різних конфесій (греко- та римо-католики, реформати, протестанти, православні, Церкви Живого Бога та ін.). Єпископи зустрічаються з місцевою владою, а звітди вирушають до жіночої консультації, де проходить молитовна акція, як нагадування, що «аборт — це великий гріх»^{xv}.

В Івано-Франківську за підтримки УГКЦ в травні 2012 року була проведена акція проти абортів під назвою «Захисти життя». Протягом двох тижнів учасники акції (молитовні групи міста, духовенство та інші) влаштували молитву напроти входу в одну із клінік, де збирали підписи за законодавчу заборону абортів, а також «перестерігали жінок, які мають вчинити аборт»^{xvi}. У тому ж Івано-Франківську через півроку, в листопаді 2012-го, об'єднання громадських організацій «обласний християнський “Рух за життя”» провело акцію «Івано-Франківськ без абортів». Організатори провели панахиду за «ненародженими дітьми» з античойс-виступами навпроти пологового будинку. Метою акції було змусити клініки міста відмовитися надавати послуги абортів і поширити цю ініціативу країною^{xvii}.

Крім того, є свідчення про приватні ініціативи проведення регулярних акцій зі спільними молитвами біля входу в гінекологічні відділення. Анжела Жесткова розповідає про групу парафіянок римо-католицької церкви, що збираються щоп'ятниці на чолі зі священником і таким чином пікетують один із пологових будинків Києва. За словами активістки, іноді до цих акцій долучається голова фонду «За гідність людини» Самборська^{xviii}.

Більш масштабним напрямком діяльності античойс-груп є **інформаційні кампанії**, що включають різні форми роботи та численні заходи.

У школах та вищих навчальних закладах проводяться **лекції та семінари** проти абортів і права на вибір. Ак-

тивістки античойс-ініціатив та священники різних церков демонструють фільми про аборти, які мають на меті шокувати аудиторію та переконати у згубності та неприпустимості абортів. Наприклад, на сайті вже згадуваного фонду «Дар життя» вказано, що лише за 2008 рік центри «За життя» провели 1377 презентацій (з них 359 – у школах, 249 – в інститутах та університетах) на такі теми: «Людське життя — диво» (про розвиток плоду під час вагітності), «Аборти» (про види абортів та їх буцімто неминучі шкідливі наслідки), «Природні методи планування сім'ї» тощо^{xix}. Студенткам та студентам медичних факультетів демонструють псевдонаукові фільми про шкідливий вплив абортів на репродуктивне та психічне здоров'я жінки чи появу т. зв. «посабортного синдрому» (наприклад, фільми про перебіг абортів «Страшна правда» та «Аборти — вся правда») чи взірець класичної псевдонаукової античойс-пропаганди 1980-х — американський фільм «Мовчазний крик». Нерідко ці заняття узгоджуються з адміністрацією навчальних закладів, і їх відвідування є обов'язковим.

Іноді лекції та семінари доповнюють **пересувні виставки**. Вінницька організація «За життя, за сім'ю» проводить однойменні виїзні та стаціонарні виставки з утробного розвитку зародку та «шкоди абортів»^{xx}. Подібні виставки розміщують в учбових та медичних закладах. Так, в 2010 році ініціатива «Рух “За життя!”» на два тижні встановила виставку «Рятуй приречених на смерть» — «про розвиток дитини в лоні матері та справжню суть абортів як дітовбивства» — у гінекологічних установах Рівного^{xxi}.

Іншою формою інформаційної роботи є **консультування** жінок, які хочуть зробити аборт. Консультації передбачають перегляд відео-матеріалів про буцімто жакливі наслідки абортів, надання неправдивої та перекрученої інформації про розвиток плоду під час вагітності тощо. Як пояснює в одному інтерв'ю Антоніна Торбіч, координаторка рівненської ініціативи «Рух “За життя!”», про плани створити при рівненських гінекологічних відділеннях психологічні консультації: «(...) жінка, котра хоче зроби-

ти аборт, відчула б надію, яка допоможе зберегти життя її дитині. Шукаємо для цього психологів, які прагнуть захищати дітей у лонах матерів»^{xxii}. Інформація, що надається на консультаціях античойс-ініціатив, є упередженою — головною метою цих консультацій є нав'язування почуття провини жінці, котра має небажану вагітність, щоб відмовити її від абортів. За відсутності можливості консультувати жінок, античойс-групи розповсюджують свої матеріали (брошури, а також силіконові макети того, що буцімто репрезентує людський плод в натуральну величину на 10-му тижні вагітності) в лікарнях, пологових будинках, гінекологіях, куди приходять жінки, яким потрібно зробити аборт. Активісти благодійних фондів «За гідність людини» та «Вікно життя» зазначають, що таке наочне приладдя покликане спонукати вагітних жінок, які «стоять на роздоріжжі перед прийняттям доленосного рішення, глибше та ретельніше обдумувати подальші життєві вчинки»^{xxiii}.

Численні **постер- та стікер-кампанії** й анти-абортна «соціальна реклама» різного ґатунку також скеровані на те, щоб спонукати жінок прийняти «правильне рішення», яке вони, на думку релігійних правих, не здатні прийняти самостійно, «без підказок». Античойс стікер-кампанії стихійно з'являлися в транспорті та на сітілайтах, особливо протягом 2010-2011 років. У великих містах в метрополітені та інших видах транспорту було кілька різних антиабортних кампаній в 2009-2012 рр. Ініціатива «Спаси и сохрани», котра тісно співпрацює з Українською асоціацією замовників і виробників соціальної реклами, провела масштабну інформаційну кампанію «Обери життя!» в Київському міському громадському транспорті в 2010 році. Група використала соціальну рекламу, розроблену Російським благодійним фондом захисту сім'ї, материнства і дитинства, котра зображала малюків в зворушливих позах із написами «Якщо я з'явлюся на світ, я буду дивувати тебе», «Якщо я з'явлюся на світ, я буду допомагати тобі» і т. д., та супроводила її значком «стоп контрацепція/стоп аборт»^{xxiv}. Іншим прикладом є соціальна реклама, розмі-

щена в громадському транспорті м. Харкова в 2010 році, що містила притаманні античойс-стилістиці зображення, котрі буцімто являють собою зародок, що промовляє до вагітної жінки: «Мамо, не вбивай мене!».

Ще однією інформаційною кампанією, виконаною в стилі соціальної реклами, стала акція «Чистий погляд» «про-сімейної» організації «Спілка молодих християн України», що вперше з'явилася в 2009 році й відтоді регулярно повторюється. Тема абортів порушувалася в рамках ширшого спектру буцімто «соціальних хвороб»: «вільного кохання», наркозалежності, паління, алкоголізму, безпритульності — одним словом, результатам «втрати моральних орієнтирів» та «моральному розбещенню» української молоді. Аборт тут конструюється саме в такому руслі: тільки внаслідок «моральної деградації», безвідповідальних сексуальних стосунків чи вживання психотропних речовин у жінки може з'явитися небажана вагітність, і тому, щоб повернути світові його природний, «моральний» стан, жінкам треба підказати, допомогти, підштовхнути їх до єдино правильного рішення — зберегти вагітність — і таким моральним вчинком трохи вирівняти загальний стан моральності суспільства. Такі «підказки» та «підштовхування» до належного рішення відбуваються за рахунок залякування — постер переконує жінку: «Не роби аборт, подаруй життя!», — і провіщає: «Це може бути твоя єдина дитина».

В цілому, вся інформаційно-просвітницька діяльність античойс-ініціатив рефреном повторює мантри про «жахливу правду» про аборти та свої добрі наміри пояснити нетямущим жінкам, що насправді на них чекає, якщо вони зважаться на такий крок. Фактично під виглядом порушення мовчанки про аборти релігійні праві нав'язують жінкам неправдиву та підкреслено приголомшливу інформацію для того, щоб змусити їх відмовитися від свого рішення. Антиабортну кампанію можна визначити як дедалі сильніший інформаційний тиск на жінок (передусім, на тих, хто має небажану вагітність), а в окремих випадках,

як-от, пікетування гінекологічних відділень і клінік, навіть фізичний тиск та залякування.

Наостанок, найбільше занепокоєння викликає діяльність, спрямована на **впровадження законодавчих обмежень до доступу до абортів** аж до їхньої заборони. Однією з перших серйозних консолідованих спроб запровадити жорсткіше регулювання абортів за останні кілька років можна вважати IV Національний конгрес з біоетики, проведений Національною академією наук України та Міністерством охорони здоров'я у вересні 2010 р. У рамках конгресу за участю Громадської ради при МОЗ України з питань співпраці зі Всеукраїнською Радою церков і релігійних організацій було проведено одноденний симпозіум під назвою «Морально-етичні аспекти штучного переривання вагітності» (варто додати, що голова оргкомітету конгресу Ю. Кундієв також очолює Громадську раду з питань співпраці з Радою церков). Програма симпозіуму так визначає мету заходу: «засвідчити єдність позицій медичної та релігійної спільнот, представників влади та громадськості про те, що аборт не є нормою для жінки, враховуючи його морально-етичні, соціальні та медичні аспекти. У зв'язку з цим Симпозіум покликаний виробити практичні рекомендації задля запобігання штучному перериванню вагітностей в Україні». Серед доповідей значно переважала античойс-позиція доповідачів-священиків, представників різних церков та релігійних правих груп (в т. ч. вже згадані ГО «Християнський рух за життя», «Дар життя», «За гідність людини»). Чимало презентацій зосереджувалися на визначенні початку людського життя з моменту зачаття та безвідповідальності жінок, що роблять аборти. Доповідь С. Лещенко («Дар життя») обґрунтовувала необхідність ввести обов'язкове передабортне консультування для жінок, що мало би включати в себе «інформацію про те, що життя людини починається з утроби матері; розповідь про аборти, хід операції, наслідки фізичні і психологічні; реальні приклади з життя про фізичні наслідки абортів і вплив таких рішень на долю жінки в подальшому. (...) Ка-

бінети повинні бути обладнані відповідним ілюстративним матеріалом, муляжами внутрішньоутробного розвитку дитини, короткометражними відеофільмами. (...) Робота не повинна відбуватись «формально». Такою справою повинні займатись натхненні люди». Доповідачка додає, що така інформація, почута жінкою, «*навіть чи забудеться*»^{xxv}.

Крім того, в день симпозіуму учасниці провели прес-конференцію, що називалася «Аборти в Україні: як зберегти понад 200 тисяч життів щороку? Морально-етичні аспекти штучного переривання вагітності», в якій взяли участь представники Римо-католицької церкви та УПЦ МП, а також лікарки та юристки. Колишній міністр охорони здоров'я України В. Князевич зазначив, що протягом 2007–2010 років між МОЗ та Радою Церков діяв договір про співпрацю у питаннях профілактики абортів та інших соціальних проблем^{xxvi}. Незважаючи на те, що звучали також висловлювання на захист права жінки на вибір, саме формулювання теми прес-конференції відлунувало античойс-риторикою.

За результатами роботи симпозіуму було підписано Резолюцію, яка визначала, що практика абортів «глибоко суперечить багатовіковим традиціям українського народу, що ґрунтувалися на релігійному світогляді, глибокій повазі до людського життя, шануванні сім'ї та жінки саме як матері та носія життя», що аборт є одним із найбільш значних чинників розладу репродуктивного здоров'я жінки та навіть «серйозних порушень психічного здоров'я». Невипадково, що було прийнято рішення провести спільно з державою та релігійними організаціями широку інформаційно-просвітницьку кампанію щодо запобігання абортів; виступати в школах та університетах проти абортів (і водночас пропагувати подружню вірність і дошлюбну стриманість); примушувати жінок, що вирішили зробити аборт, проходити консультування в «кабінетах виношування вагітності та психологічної допомоги жінкам»; залучати до консультування релігійні організації, та, найголовніше, ініціювати зміни в Конституції та *визнати право на життя від моменту зачаття до природної смерті*^{xxvii}.

Той факт, що цей документ презентувався як результат спільної роботи релігійних організацій, церков і державних установ, безперечно, додав легітимності та прийнятності античойс-позиції з боку української держави. Видається цілком імовірним, що збільшення активності античойс-ініціатив за останні три роки може бути пов'язане, зокрема, з цією легітимацією.

За півтора року після резолюції, 11 березня 2012 р. Голови УГКЦ та РКЦ звернулися до Верховної Ради із закликом заборонити в Україні аборти, щоб таким чином на законодавчому рівні «підтвердити право ще не народженої, але вже зачатої людини на життя». Представник УГКЦ о. А. Нагірняк так прокоментував звернення церкви до парламенту в світській державі: «Держава-то світська, але і ми її громадяни. І теж маємо право на відстоювання власної позиції і впровадження її у громадське життя»^{xxviii}.

Наступного ж дня, 12 березня 2012 р., народний депутат від БЮТ А. Шкіль зареєстрував у Верховній Раді законопроект №10170, який забороняє аборти, окрім випадків, коли це загрожує життю вагітної жінки. На момент написання цього тексту законопроект розглядався в профільних комітетах і ще не виносився на голосування.

У квітні 2012 р. античойс-організації провели прес-конференцію «Легальні аборти – основний фактор занепаду України». Учасниці назвали високий рівень абортів в Україні свідченням морального занепаду суспільства та «великою трагедією для нашої країни». Соціальні та політичні проблеми, за їхніми словами, зумовлені тим, що «ми купаємося у крові ненароджених дітей». БФ «За гідність людини» підготував відповідне звернення до Президента України, де аборт названо «людиновбивством».

Підсумовуючи, можна стверджувати, що за останні кілька років античойс-групи стають більш активними та згуртованими. Вони виступають не лише проти абортів (за обмеження доступу до абортів чи повну заборону), але й проти введення сексуальної освіти в школах, а також ви-

словлюються проти контрацепції (нерідко прирівнюють її до абортів). Частина співпрацює з впливовими міжнародними античойс-організаціями та запозичує агітматеріали, методи роботи, аргументацію в античойс-групі інших країн, відслідковує розвиток ситуації в сусідніх країнах. Країни, в яких право на вибір обмежене, подаються як приклади для наслідування: Польща, де аборти заборонені вже майже 20 років (окрім випадків загрози здоров'ю та життю жінки, пошкодження плода чи коли вагітність є наслідком злочину); Угорщина, де з 2011 року зміни до Конституції встановили право на життя з моменту зачаття; Росія, де з 2012 року було введено «тиждень тиші» — період очікування, що змушує жінку чекати тиждень перед тим, як вона може зробити аборт. Можна зробити висновок, що антиабортний рух є місцевим феноменом, що має зв'язки з античойс-рухом в Європі та США.

Низка християнських церков різних деномінацій підтримують численні ініціативи проти права на вибір та виступають за впровадження християнського вчення в державне регулювання. Крім того, античойс-групи охоче об'єднуються з іншими релігійними правими, передусім, із «про-сімейними» організаціями. Широка коаліція за «сімейні цінності» створює більше можливостей для впливу на державну політику. Через вуличні акції, інформаційну діяльність, підтримку та розвиток своїх інтернет-ресурсів, поширення інформації в неофіційних медіях античойс-групи отримують можливість впливати на загальний дискурс. Радикальна античойс-риторика на тлі посилення клерикалізації суспільства та політичного популістського моралізаторства поступово стає більш прийнятною.

Аналіз античойс-риторики в Україні

Риторика, яку використовують різні античойс-ініціативи в Україні, є дуже подібною і відрізняється лише ступенем мізогінії. Характерною її особливістю є ригідне

протиставлення абортів як абсолютного зла та вагітності й материнства як найбільшого щастя і найвищої реалізації для жінки.

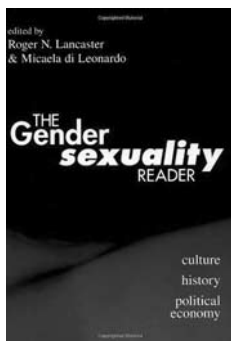
Конструювання абортів як втілення зла досягається досить прямими і грубими методами. Передусім, античойс-групи використовують псевдонаукові дані. Мовляв, аборт не є простою медичною операцією, а обов'язково тягне за собою ускладнення та довгий перелік неминучих проблем зі здоров'ям: запальні захворювання статевих органів, розлади гормональної регуляції, неплідність, розвиток ракових захворювань тощо. Однак ці твердження були спростовані великою кількістю медичних досліджень. Так, у 2003 році Національний інститут онкології США провів масштабне дослідження і виявив, що «аборти не пов'язані зі збільшенням ризику раку молочної залози». Аналогічно, низка медичних досліджень доводить, що процедура абортів методом вакуум-аспірації в першому триместрі вагітності має практично нульовий ризик для майбутнього репродуктивного здоров'я^{xxix}.

Менше з тим, противники абортів стверджують, що неминучим наслідком абортів є т. зв. «постабортний синдром», який призводить не лише до неврозів, але й обов'язково до «уникання фізичних контактів із чоловіками», переживання річниці абортів, складнощів у подальшій побудові стосунків, зловживання алкоголем та наркотиками, спроб суїциду. Той факт, що медицина такого розладу не визнає, в деяких джерелах пояснюється політичними причинами.

Крім того, у своїх публічних заявах античойс-групи в кілька разів перебільшують реальну кількість абортів в Україні та не зважають на динаміку. Приміром, показник у 2 мільйони абортів щороку, який використала УГКЦ у своєму листі до Парламенту з вимогою заборонити аборти та який нерідко використовується в політичних дебатах, є перебільшеним більш ніж у 10 разів. Попри це, офіційну статистику античойс-групи теж можуть відкидати, пояс-

3. Jane Fisher. Between a Rock and a Hard Place: Deciding about a Pregnancy after a Prenatal Diagnosis of Fetal Anomaly. *Conscience*. Vol. XXXIII – No. 1 2012. – pp. 30-33.

4. Rosalind Petchesky. Fetal Images: The Power of Visual Culture in the Politics of Reproduction. / *Gender and Sexuality Reader*, ed. Roger N. Lancaster & Micaela di Leonardo. NY and London: Routledge. – P. 134.

116

нюючи це різноманітними теоріями змови. Так, під час прес-конференції «Легальні аборти – основний фактор занепаду України» очільниця БФ «За гідність людини» висловила думку, що офіційні показники навмисно занижують, «оскільки велика кількість абортів свідчить про моральний занепад суспільства».

Втім, демонізація абортів досягається здебільшого не через кількісні показники, а за допомогою графічних зображень. Ледь не всі античойс-матеріали містять фотографії абортіваного плоду на пізній стадії вагітності бучітмо як типову ілюстрацію абортів. Однак абсолютна більшість абортів здійснюється у першому триместрі вагітності, менше ніж 1% всіх абортів проводиться після 20 тижня. Легальний аборт після такого терміну можливий лише за медичними показаннями. Зазвичай необхідність робити аборт на такому пізньому терміні означає, що це була бажана вагітність для жінки, і нерідко рішення про аборт є дуже непростим. У випадку, коли УЗД виявляє синдром Дауна чи іншу серйозну хворобу плоду на пізньому терміні вагітності, жінки мусять зважувати, яким чином це може відобразитися на їхніх сім'ях та дітях³. Використання фотографій чужого нещастя порушує конфіденційність щодо тих жінок, які були змушені зробити пізній аборт, і видається вкрай неетичним. Однак саме такі зображення використовують прихильники «жорсткого про-лайфу» під час пікетів, виставок та у фільмах «про аборти». Дослідниця Розалінд Печеськи називає таку одержимість античойс-груп зображеннями мертвих тіл «вуаеристично-некрофільською». На її думку, античойс-стратегія ретування зображень плоду в публічному полі працює як самоздійснюване пророцтво для визнання плоду особою. Якщо досить довго показувати абортіваний плод і називати його дитиною, врешті-решт хтось іще зможе зауважити, що певна схожість, може, і є. Поміж тим, хоч і важко собі уявити позитивні образи та символи абортів, феміністки та інші захисники прочойс, на думку дослідниці, все ж надто легко поступилася сферою візуального⁴.

Противники абортів використовують низку інших викривлених псевдонаукових даних, зокрема стосовно розвитку зародку протягом вагітності. Технологія пренатального догляду дозволяє спостерігати за розвитком плоду протягом вагітності, що вже давно стало частиною загального знання. Як зазначає Печеськи, покладаючись на ці уявлення, антиабортна риторика перетворюється з релігійної/містичної на медичну/технологічну. Античойс-групи активно використовують зображення та відео, які повинні продемонструвати розвиток плоду, і попри те, що в дійсності це відбувається і виглядає інакше, такі зображення сприймаються як зображення справжнього зародку⁵. Античойс-організації поширюють буклети з описом та візуалізацією псевдостадій розвитку, де уже через кілька тижнів «плід» виглядає як зменшене в розмірі немовля. Деякі групи також розповсюджують таких силіконових «немовлят» різного розміру, що поміщаються в долоні. Дивовижно, але вони виглядають майже ідентичними, різняться тільки розміром, незважаючи на те, що згідно з античойс-позицією, їх розділяють тижні розвитку. Згідно з даними багатьох досліджень, у 12 тижнів плід ще не має кори головного мозку для отримання больових імпульсів – попри це, противники абортів переконують, що під час процедури абарту плід відчуває нестерпний біль («тортури») та бучітмо намагається закрити обличчя руками.

В античойс-зображеннях розвитку плоду вагітна жінка втрачає суб'єктність. Плід зображається як незалежний від жінки, зв'язаний з нею тільки пуповиною. Як влучно порівняла Барбара Катц Ротман: «Плід в утробі став метафорою людини в космосі, що вільно кружляє, з'єднана з кораблем тільки пуповиною. Але де в цій метафорі матір? Вона стала порожнім простором»⁶. Жінка зникає.

В рамках проекту «соціальної реклами» Спільки молодих християн України «Чистий погляд» було два постери проти абортів. Обидва зображали вагітну жінку на пізньому терміні вагітності, коли зазвичай вже аборти не роблять. Один із постерів містить фотографію вагітної

5. Rosalind Petchesky, *ibid.* – P. 136.

6. Barbara Katz Rothman, *The Tentative Pregnancy: Prenatal Diagnosis and the Future of Motherhood*. New York: Viking, 1986. – P. 114.

117

жінки, правда, видно лише її живіт та руки. Вона тримає лицем до аудиторії знімок, який, як нас намагаються переконати, являє собою фото УЗД. На ній не плід, а дитина закриває руками обличчя. Суб'єктом виступає саме плід, а не вагітна жінка. Для противників абортів у вагітної жінки немає ні суб'єктності, ні автономії. Її єдина цінність полягає у вмінні виносити майбутню дитину.

Така ситуація видається парадоксальною, коли потенційне життя плоду цінується значно вище, ніж актуальне життя жінки. Як переконливо доводить Марія Рахманінова, це означає, що статус жінки для консерваторів є настільки низьким, що навіть потенційне життя має більшу цінність^{xxx}.

Засадничою для утвердження цього символічного статусу «особистості» за ембріоном є мова, що використовується в політичних дискусіях навколо репродуктивних прав. Античойс-ініціативи послідовно замінюють слово «плід» чи «ембріон» виразом «(майбутня) дитина», а вагітну жінку називають «(майбутньою) матір'ю». У Польщі, де з 1993 року діє репресивне абортне законодавство, ця битва за мову вже програна: античойс-формулювання вже впроваджені в мову законодавства і ввійшли у вжиток в публічному та медійному просторі. Як пише Божена Умінська-Кефф, праві панове намагаються заганяти жінок до костюлу, «де всі поклоняються “зачатій дитині”, дивному творінню уяви й мови, що стало синонімом слова “вагітність” і вигнало жінок із їхніх власних тіл. Уже невідомо, в який спосіб “зачата дитина” опинилася всередині жіночого тіла, яке, власне, як тіло вже й не потрібне, хіба лишень як місце перебування “небесної істоти”»⁷.

В цілому, мова античойс-груп є дуже емоційно навантаженою. Аборт називають «вбивством», «стратою», «геноцидом», «різною», «мовчазною війною», лікарів — «катами», «вбивцями», прирівнюють до Гітлера чи до Сталіна. Таким чином, жінки, що хочуть зробити аборт, а разом і ті, хто їх підтримують чи допомагають їм, зазна-

ють стигматизації та демонізації. Візуальним прикладом такої риторики може слугувати один зі стікерів античойс-кампанії із зображенням фотографії родини, де дорослих дітей ніби витерли гумкою. Так плід набирає якостей людини, забираючи їх у вагітної жінки.

У численних античойс-матеріалах плід зображується як вже народжена дитина, іноді навіть доросла, яка буцімто промовляє до жінки, просить «не вбивати». Прикметно, що сама вагітна жінка взагалі візуально відсутня. Античойс-портали містять силу-силенну віршів та історій, написаних від імені вже свідомої дитини, що звертається до жінки чи до обох «батьків» або взагалі до третіх осіб: «Скажіть моїй мамі, що я буду її дуже любити». Особливо популярним є т. зв. «Щоденник ненародженої дитини», в якому плід говорить вже як окрема особистість, але радше не до вагітної жінки, а до читацької аудиторії. Вона оповідає, що вже знає, що є дівчинкою, як вона схожа на «маму», як буде її любити, збирати квіти та пестити волосся. Але самій жінці вона це не говорить — очевидно, що та не чує і не розуміє, а отже, усвідомлює себе і світ значно менше, ніж ненароджена оповідачка. «Щоденник» завершується дуже очікувано — записом: «Сьогодні моя мама мене вбила». При цьому, на початку тексту майже всюди стоїть попередження для вагітних жінок: тим, хто збирається народжувати, в жодному разі не дивитися, а тим, хто думає робити аборт, — дивитися обов'язково. На мій погляд, це дуже добре ілюструє, що незалежно від рішення жінки — зберегти вагітність чи припинити її — античойс-групи не вважають жінок достатньо самостійними, щоб приймати виважені рішення та дотримуватися їх.

Така недовіра до жінок та їхніх рішень, ба навіть невіра в їхню здатність приймати будь-які рішення, є центральними для античойс-дискурсу. Це ще раз доводить думку про те, що в цьому світогляді жінці відводять найнижче місце: нібито вона не в змозі самостійно приймати рішення про своє тіло, здоров'я та життя — замість неї це зроблять чоловіки, церква чи держава. Саме такою логікою послу-

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
KWI

Жінки в добу змін, 1989-2009:
Польща, Чеська республіка, Словаччина,
Східна Німеччина та Україна

7. Умінська-Кефф, Божена.
Повернути трактори. / Жінки в добу змін, 1989-2009: Польща, Чеська республіка, Словаччина, Східна Німеччина та Україна. Київ: Представництво фонду ім. Г. Бьолля в Україні, 2012, — С. 14.

говуються законодавчі вимоги обов'язкових консультацій перед абортom, отримання дозволу від чоловіка чи батьків (у випадку дівчат підліткового віку), або «періодів очікування», які нерідко виливаються у значно довший час, ніж передбачено законодавством, особливо для тих жінок, які не мають з ким лишити дитину або повинні брати вихідний на роботі, щоб вдруге поїхати до лікаря, чи для сільських жінок, яким треба їхати в місто.

При цьому материнство постулюється як прекрасна безтурботна пора, яка подарує жінці омріяну самореалізацію. Як зазначає Рахманінова, таке зображення виховання дітей нагадує «принадні картинки» Сімони де Бовуар. Тон, яким звертається античойс-дискурс до жінок, щоб переконати їх цією гармонією та раєм на землі, які буцімто принесе материнство, відтворює такий самий патерналізм та неповагу до жінок, як і перелічені законодавчі бар'єри до доступу до абортів.

Тим жінкам, котрі все ж вирішують зробити аборт або вже зробили раніше, античойс-риторика всіяко нав'язує відчуття провини. Нерідко це відчуття провини використовується як механізм для мобілізації — в багатьох античойс-брошурах окрема увага приділяється тим жінкам, які в минулому робили аборт. Відповідно, «спокутувати провину» треба переконуючи своїх дітей та родичок, знайомих (і незнайомих) жінок, які мають небажану вагітність, відмовитися від абарту та долучившись до античойс-ініціатив.

Консолідація ініціатив за вибір

Посилення активності антиабортного руху не викликало значної реакції з боку феміністичних, жіночих чи правозахисних груп, доки античойс-діяльність не була безпосередньо підтримана державою. Симпозіум із морально-етичних питань абортів, організований державними установами спільно з церквами та релігійними

організаціями у вересні 2010 р., був одним із перших заходів, що викликав публічний протест. Так, на відкритті Національного конгресу з біоетики, в рамках якого проводився симпозіум, група Femem провела протестну акцію проти заборони абортів «Моє тіло — моє діло». Незгоду з втручанням церкви в репродуктивні права жінок також висловила ГО «Інсайт», розмістивши інформаційні стенди на підтримку права на вибір у місці проведення Конгресу та спільно з анархофеміністками організувавши вуличну протестну акцію навпроти Конгресу 22 вересня 2010 р.

8 березня 2012 р. Феміністична Офензива, спільно з низкою лівих низових ініціатив, провела марш під гаслом «Церкві й державі час жити нарізно!» проти низки законопроектів, націлених на обмеження репродуктивних і сексуальних прав.

Спроба впровадити законодавчу заборону абортів у березні 2012 р. мобілізувала значну частину організацій, що підтримують право жінки на вибір. У відповідь на звернення УГКЦ до Парламенту про заборону абортів представниці низки жіночих громадських організацій України написали відкритий лист до очільників УГКЦ, в якому засудили втручання церкви в репродуктивні права жінок. Після реєстрації законопроекту №10170 про заборону абортів жіночі громадські організації провели прес-конференцію щодо загрози заборони абортів в Україні та зібрали підписи під відкритим листом до Президента України, Прем'єр-міністра, Голови парламенту та низки інших політиків із закликом не допустити ухвалення рішень, що порушують репродуктивні права жінок. Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості» та громадські організації з питань захисту жінок провели круглий стіл у Верховній Раді на тему «Чи реально через державну заборону абортів подолати демографічну кризу в Україні і зробити планування народжуваності відповідальним?», де різко засудили цю дискримінаційну законодавчу ініціативу. 23 травня 2012 р. у день розгляду законопроекту №10170 в Комітеті ВРУ з питань правової політики Феміністична Офензива та

Ритми Спротиву провели під Комітетом протестну акцію проти заборони абортів і за право вибору, а представниці жіночих організацій висловилися проти законопроекту під час слухань Комітету.

Однак діяльність антиабортного руху становить потенційну загрозу правам жінок і поза прямими спробами обмежити право на вибір шляхом державного регулювання. Об'єднані зусилля античойс-ініціатив поступово переводять питання абортів із площини медицини та прав людини в площину «моралі» та «етики». Така зміна на дискурсивному рівні може в майбутньому призвести до фактичного обмеження репродуктивних прав жінок. Значне зміцнення та згуртування руху проти права на вибір є загальноєвропейською тенденцією останнього десятиліття. Можна очікувати, що в майбутньому видимість античойс-руху в Україні та консолідація з іншими релігійними правими угрупованнями тільки зростатиме. Важливо, щоб питання репродуктивних прав і права на вибір перестало бути суто жіночим питанням та дозволило мобілізувати ширші кола громадянського суспільства в Україні.

- i Міністерство здравоохранения Украины, Всемирная организация здравоохранения. Аборты и контрацепция в Украине. Стратегическая оценка политики, программ и исследований (отчёт и рекомендации). Киев 2008.
- ii Кількість абортів в Україні знижується. Доступно за посиланням: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245036367&cat_id=244277212.
- iii Denisov BP, Sakevich VI, Jasilioniene A (2012) Divergent Trends in Abortion and Birth Control Practices in Belarus, Russia and Ukraine. – P.5.
- iv Офіційний сайт ВБФ «За гідність людини»: <http://www.dignity.org.ua/>.
- v Офіційний сайт МБФ «Дар життя»: <http://www.giftoflife.org.ua>.
- vi Офіційний сайт ГО «Збережи життя»: <http://zhyttia.org.ua/>.
- vii Сайт ініціативи «Рух "За життя!"» на Рівенщині: <http://ruh-za-zhyttia.org.ua>.
- viii У Львівській Архиепархії молитимуться за ненароджених дітей. УГКЦ. 07.03.2012. Доступно за посиланням: http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2733&Itemid=97.
- ix У Донецьку відбулася міжконфесійна хресна хода проти абортів. 04.06.2011. Доступно за посиланням: <http://www.credo-ua.org/2011/06/46029>.
- x Крестный ход против абортів. Видео. 29.10.2012. Доступно за посиланням: <http://spasi.in.ua/?p=1017>.

- xi Хресна хода на тисячі кілометрів «малює» на Україні хрест. ТСН. 07.09.2012. Доступно за посиланням: <http://tsn.ua/ukrayina/hresna-hoda-na-tisyachi-kilometriv-malyuye-na-ukrayini-hrest.html>.
- xii Ударим велопробегом... 09.08.12. Доступно за посиланням: <http://www.credo-ua.org/2012/08/67169>.
- xiii Методы борьбы. Сайт о борьбе против абортів «Воины жизни»: <http://abortamnet.ru/methods.html>.
- xiv У Львові відбулася молитовно-просвітницька акція «Покров Богородиці над ненародженими». 15.10.2010. Доступно за посиланням: <http://www.christusimperat.org/uk/node/33467>.
- xv В Мукачеві молитимуться на захист життя до зачаття та в утробі матері. 30.05.2012. Доступно за посиланням: <http://panorama-mukachevo.com/2012/05/30/21779/>.
- xvi Молитовна Акція «Захисти життя». Комісія УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я. 03.05.2012. Доступно за посиланням: <http://zdorovia.ugcc.org.ua/молитовна-акція-захисти-життя/>.
- xvii Україна: У Франківську провели акцію проти абортів. Human Life International — Polska. 29.11.2012. Доступно за посиланням: <http://www.hli.org.pl/drupal/uk/node/7441>.
- xviii Анжела Жесткова. Молитва за ненароджених – це моє покликання. Католицький часопис Credo. 25.10.11. Доступно за посиланням: <http://www.credo-ua.org/2011/10/52854>.
- xix Центри «За життя». Дар життя - Міжнародний благодійний фонд. Доступно за посиланням: <http://www.giftoflife.org.ua/page.php?3>.
- xx Про нас. Центр «За життя, за сім'ю». Доступно за посиланням: <http://www.pro-life.vinnica.ua/personaggi/vinnitja.htm>.
- xxi Рівнянок відмовлятимуть робити аборти. 07.04.2010. Доступно за посиланням: <http://ruh-za-zhyttia.org.ua/?p=337>.
- xxii Якщо дитину прирікають на фізичні тортури, матір не оминуть душевні. Інтерв'ю з Антоніною Торбіч. Рівненщина Релігійна. №1, 2011. Доступно за посиланням: http://www.oa.edu.ua/download/religia/Relig_Rivnen_Vyp_3.pdf.
- xxiii Захист життя та сім'ї. Доступно за посиланням: <http://20minut.ua/Новини-Тернополя/news/10234139>.
- xxiv Оригінал російської соціальної реклами можна знайти тут: БФ Защиты семьи, материнства и детства. Коллекция социальной рекламы, Серия «Если я появлюсь на свет...». http://www.semya.org.ru/pro-family/info_program/collection/index.html.
- xxv С. Лещенко. Методична допомога в діяльності кабінетів передабортного консультування з метою мотивації жінки відмови від здійснення абортів / IV Национальный конгресс по биоэтике. 20-23 сентября 2010 г., Киев. — С. 200-201.
- xxvi Держава та всі релігійні конфесії виступили разом проти абортів. 23.09.2010. Доступно за посиланням: <http://www.civica.org/text/news/view.html?q=1472126>.
- xxvii Резолюція Симпозіуму «Морально-етичні аспекти штучного переривання вагітності». Доступно за посиланням: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=724&Itemid=78.
- xxviii Наталія Лебідь. УГКЦ про заборону абортів: «Маємо право на ініціативу». Доступно за посиланням: <http://obozrevatel.com/interview/35127-ugkts-maemo-pravo-na-initsiativu.htm>.
- xxix Rowland Hogue CJ, Boardman LA, Stotland NL, Peipert JF. Answering questions about long-term outcomes. In Paul M, Lichtenberg ES, Borgatta L, Grimes DA, Stubblefield PG. A Clinician's Guide to Medical and Surgical Abortion. New York: Churchill Livingstone, 1999, pp. 217-228.
- xxx Марія Рахманінова. Онтологія женского в консервативном подходе к абортам. Доступно за посиланням: <http://www.runivers.ru/philosophy/logosphere/454820/#.UKursiuqqzI.livejournal>.